

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1'50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 16. marca 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

SLOVENIJA KOROŠKA

Kralj Matjaž naš simbol?

Zaradi dogodkov v Avstriji razmišljamo v zadnji dobi zopet več o usodi koroških Slovencev. Po stari navadi ugibamo, kakšen utegne biti razvoj v bližnji bodočnosti in če morda ne prinese rešitve koroškega vprašanja v naš prid.

Svoje politične račune gradimo na možnost Anschlusa in pripravljenost Nemčije, da nam odstopi vsaj del koroškega slovenskega ozemlja.

To je precej vse, kar delamo. Kakor neudeleženi gledalci zremo na razplet političnih dohodkov, modrujemo in špekuliramo in sebe popolnoma izločujemo kot sodelavce pri obrazovanju lastne bodočnosti.

Toda kaj hočemo sami, ko smo vendar tako neznačajni in majhni? Kdo nas bo poslušal!

Nič se nismo naučili iz zgodovine prevrata. Zapisano stoji: Ne bo žel, kdor ni sejal. Vsak narod si do neke mere kuje svojo usodo sam.

Ni res, da ne bi mogli v neki meri soodločevati o svoji usodi. Ali nimamo dovolj zgledov v zgodovini, kako prava požrtvovalnost in vztrajna borbenost vodita naposled do cilja?

Širite in naročajte naš tednik!

Že sama misel na koroške rojake in na naš dolg nasproti njim bi nas morala zdramiti. Vsak dan bi si morali klicati v spomin, da smo za današnjo usodo koroških Slovencev v prvi vrsti sami odgovorni. Skupna krivda vseh Slovencev je, da smo zgubili Koroško. Zgubili smo jo iz istih vzrokov, iz katerih danes z onemoglo brezdelnostjo gledamo tragedijo svojih rojakov.

Kaj smo storili, da bi svetu pokazali krivice, ki se gode naši narodni manjšini onstran Karavank in na Primorskem? Kaj smo storili, da bi mu pokazali vso tragiko naroda, ki mu dobra tretjina umira nasilne smrti za mejami?

V čem se izčrpavajo naše simpatije do prekomajnih Slovencev? Koliko dejansko žrtvujemo za-

nje in jih podpiramo v njih obupni borbi? — Ne smemo biti krivični. Posamezniki so in ni jih malo, ki mislijo vsak dan na svoje brate, in imajo vedno odprte roke za pomoč. A vendar so le posamezniki. Za njimi ne stoji strnjen in organiziran ves narod.

Vse premalo se zavedamo, kakšno dejansko in moralno oporo bi pomenili za rojake onstran mej, ko bi kot narod strnjeni terjali svoje pravice, ko bi imeli svojo jasno usmerjeno narodno in manjšinsko politiko, in bi nas vse družila ena velika misel. Mar so to zgolj varljive sanje? Ne, to je za nas življenjska nujnost.

Imejmo odprte oči za velike dogodke okrog sebe. Stopamo v dobo, ki terjaja poleg socialnih tudi rešitev narodnih vprašanj, ker vidi njih neločljivo prepletanost. Vprašanje narodnih manjšin postaja usodne važnosti za bodočnost Evrope. Zadeva koroških Slovencev se ne bo reševala in rešila sama zase, ampak v sklopu drugih narodnih in manjšinskih vprašanj na ozemlju srednje Evrope. Ali smo pripravljeni, da nas čuje svet? Ali imamo svojo zamisel za ureditev političnih in narodnostnih razmer na tem ozemlju? Nihče ne bo resno soodločeval pri obrazovanju Evrope, kdor ne vidi jasne poti do trajnega prijateljskega sožitja in zblizevanja narodov in držav na ozemlju Podonavja in Balkana?

Po čudnih vijugah, se zdi, gre zgodovinski razvoj. Kar se nam zdi danes najbolj oddaljeno, postane morda jutri resnica. Imperialistični nacionalizem na videz zmagoslavno prodira. Narodna nestrpnost in z njo politična napetost narašča. A kdo pozna podtalne moči, ki usmerjajo gibanja, kakor je nemška nacionalistična revolucija? Ali ne vodi morda skozi vse nacionalistične krče in zablode pot do streznjenja in zblizanja z našim, slovanskim pojmovanjem narodne misli? Doživeli smo, in na svoji koži bridko preizkusili, da služi vse poudarjanje mednarodne vzajemnosti delovnega ljudstva, če je združeno s preziranjem narodnega čustvo-

vanja, samo nacionalizmu privilegiranih narodov za njih raznarodovalne namene. Spoznali smo, da vodi edina pot do narodne izmiritve skozi pravstveno prečiščenje in poduhovljeno narodno zavest. Evropski narodi, ki imajo svoje velike narodne manjšine izven mej narodne države, se morajo prej ali slej najti na eni fronti. Nemške sanje o Veliki Nemčiji se morajo ob kruti realnosti razbliniti. Sledeč svoji vodilni misli, ki vidi v narodu neko organsko, nasproti državi prvotnejšo in njej nadrejeno tvorbo, se morajo Nemci po streznjenju od rasističnega delirija polagoma približati naši, slovanski narodni misli. Ta pojmuje narod kot zgodovinsko nastalo, duhovno-kulturno, usodno z zemljo zvezano občestvo, združujočo preko političnih mej svoje člene v zavestno enoto. Mogoče pride potem čas, ko bo renegatstvo nemogoča stvar, ker bo preočito nosilo znak moralne manjvrednosti.

Naša zgodovinska naloga je, da ostanemo zvesti čisti narodni misli, kakor so jo raznesli naši največji možje, da se borimo za njeno uveljavljenje.

Zmaga naše, slovanske narodne misli bo pomenila zmago ki nas žene v vojno katastrofo, bo pomenila novo dobo vzajemnosti evropskih narodov. Njena zmaga je edini izhod iz današnjega nevdružnega položaja in mora prinesiti tudi koroškim Slovincem lepše dni. Ni mogoče danes natančno določiti pota, velja pa, da smo pripravljeni — oni in mi, da ne držimo križem rok in se ne zanašamo na kralja Matjaža, ki spi tam v Peci in je prespal že toliko usodnih zgodovinskih dni. Kralj Matjaž kot simbol slovanske miselnosti naj bo zadeva preteklosti. Pred nami je boj in zmaga.

— d —

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno bo hoče voditi proti vsakemu slepomišenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Dr. Fr. Mišič:

Nekaj spominov na koroško šolo

O koroški šoli se je že zelo mnogo pisalo. Naravno, ker je jedro borbe koroških Slovencev. Prikazuje se v temni ali svetli luči; v temni od Slovencev, v svetli od Nemcev. Tu zapisane spomine lahko kdo šteje za temne ali za svetle; resnični pa so; zato naj bodo povedani v preprosti besedi.

Ljudska šola v Borovljah, ki sem jo obiskoval do l. 1895., je uradno tedaj veljala za utrakvistično. Izmed učiteljev in učiteljic, ki so mene poučevali, je znal slovensko samo nadeučitelj Fugger, ki je v Borovljah ustanovil l. 1881. prvo nemško društvo, pevsko društvo »Alpenrose«. Prav dobro se še spominjam, da nas je že v 1. razredu vadil in učil v nemščini, in sicer na praktičen način, n. pr. Das ist eine Uhr, das ist ein Tisch; take in slične stavke smo morali v zboru za njim ponavljati. Že tedaj sem se začel zavedati, da hodimo v šolo samo radi tega, da se učimo in naučimo nemščine. To je bilo tudi prepričanje mojega očeta. Ker smo imeli doma gostilno, je nadeučitelj Fugger prihajal tudi k nam na dom; z očetom sta govorila izključno nemško; tedaj njiju nisem razumel, ker smo doma govorili samo slovensko, enako kakor v vseh drugih domačih družinah v tedanjih Borovljah. Stavki, kakor »riba Fisch, miza Tisch, kaša Brein, pust' me zmirrom laß mi sein«, ali: »Sechs mal sechs ist sechs-und-dreißig, ist der Lehrer noch so fleißig, sind die Kinder noch so schlimm, macht der Lehrer ein ein ein« so nam otrokom delali veliko veselje. V drugem razredu je v zimskem času prinesla učiteljica

Walter, ki ni znala prav nič slovensko, nekoč v šolo tablo; na njej so bile napisane z velikimi črkami slovenske, naše domače besede, in sicer tako, da so se vrstile z ozirom na začetno črko v abecednem redu. Kod druga beseda je bila napisana »Butara«. V Borovljah in v okolici pa pravijo in izgovarjajo »Buntara«. Takoj se oglasi neki deček in pogumno pove učiteljici, da je na tabli tiskano napačno; »buntara« je pravilno, ne pa »butara«. Učiteljica ostro pokara učenca; toda vsi se zavzemamo zanj in za »buntaro«. Tedaj učiteljica nejevoljna sname tablo s slovenskimi besedami. To je bil moj prvi in tudi moj zadnji pouk v slovenščini na utrakvistični šoli v Borovljah. G. župnik Klemenčič nas je poučeval verouk v slovenskem jeziku in imeli smo tudi slovenske katekizme. Toda teh nisem razumel; že čitanje samo mi je delalo radi neznanega mi slovenskega pravopisa take težkoče, da mi je bil slovenski katekizem naravnost zoprni. Naš veroučitelj pa se tudi ni kaj potrudil, da bi nam v domači besedi obrazložil njegove skrivnosti, kaj šele njegovo pisavo. Beseda »Kes« mi je do danes ostala v živem spominu. V katekizmu sem jo čital in g. veroučitelj jo je ponovno izgovoril; razumel pa je nisem in v moji glavi je nastalo čudno premišljevanje. Če me oče pošljejo v trgovino po sir, mi že v naprej naroče, naj rečem »Kas«. G. župnik pa pravijo venomer »Kes, kes« in vedno zopet »Kes« in tudi v katekizmu je tako zapisano. Tega nisem mogel razvozljati; končno sem pa razumel, da je »Kes« pa »Kas« in sir eno in isto.

Dasi je bila moja ljudska šola nemška, se je

moje skrajno pomanjkljivo znanje nemščine, kajpada seveda tudi slovenščine, pokazalo na gimnaziji v Celovcu. Ker sem bil prepričan, da hodim v gimnazijo zopet radi nemščine, me to ni bolelo; pač pa radi tega, ker sem hotel tudi veljati za Nemca, za kakršnega me je že vzgojila ljudska šola v Borovljah. Nemec biti, pa niti prav nemško ne znati, kakor so takoj povedali v prvem razredu v gimnaziji, to me je peklo. Ker pa sem po zaslugi prof. I. Scheiniga bil vpisan za Slovenca, sem moral dvakrat na teden obiskovati tudi pouk v slovenščini. In tu se je pokazalo, da je moje znanje v slovenščini še slabše nego v nemščini.

V prvi slovenski uri je prof. Scheinig, ki je bil moj sorodnik in mi je o nalogi pozneje sam pripovedoval, novim učencem narekoval berilo »Jež in lisica«, da se prepriča, koliko vsak učenec že zna. Narekovati je torej začel: »Jež in lisica. Pika.« To sem napisal takole: »Jesch in Lösitza. Picka.« Dobro sem poznal ježa in lisico; njunih slovenskih imen pa do tedaj še nikoli nisem pisal, katera žival je neki »Picka«, pa si nisem mogel domisliti. V drugi slovenski uri se je izkazalo, da je moja naloga izmed vseh najslabša. Začne se pouk; da ne znam slovensko pisati, je pričala moja naloga; sedaj se še izkaže, da tudi slovensko čitati ne znam. Profesor, ki je mojega očeta in naše domače razmere dobro poznal, mi ukaže, naj povem, kako se slovensko reče »Das Haus«. Vstanem in povem »Šiša«. Razočaranje na resnem obrazu gosp. profesorja, zraven pa še glasen smeh nekaterih tovarišev me je užalostilo do solz. Mislil sem si, da dobro vem, da je Haus šiša; sedaj se pa izkaže, da

Nekaj pripomb o koroških bojih

Pisati o koroških bojih, ki jih je bilo treba objaviti s puško v roki konec leta 1918 in do junija 1919, je kaj nevaležen posel. Jugoslovanska politična javnost je o njih, kolikor so se borili v teh bojih Slovenci sami, vedno govorila omalovažujoče in posmehljivo. Tu se ni nič izpremenilo. Drugi zopet sodijo, da je dosti aktualnejših in sodobnejših vprašanj, ki jih je treba rešiti, in da ne gre trositi pozornosti na dogodke, ki so se zgodili že pred 15 leti in so postranskega pomena za slovensko življenje.

Če bi Jugoslovani, ki govore o koroških bojih kot o nečastnem poglavju slovenske zgodovine, izrekli svoje sodbe z neko boleščjo, iz nekega globokega čuta za resnico in slovensko čast, iz vere, da smo Slovenci vendarle zmožni nekaj močnejšega, kakor pa smo v teh bojih pokazali, bi človek ostal miren in še vesel bi bil. Ta sodba bi še vedno ne odgovarjala čisti resnici, kar pa bi bila potem le stvar pojasnjevanja in poučevanja. Tako pa se je treba obenem boriti tudi s tisto maloverno strupenostjo, ki označuje sodbe teh ljudi, kadar govorijo o preteklosti ali bodočnosti slovenskega naroda. Opozarjati je radi tega treba tudi na momente, na katere bi ob iskrajšem razpravljanju o koroških bojih v naši jugoslovanski javnosti ne bilo treba opozarjati.

Pa tudi tisti, ki mislijo, da je obujanje spominov na te boje nesmiselno potrošanje pozornosti za nevažne dogodke, nimajo prav. Ti dogodki niso tako nevažni, kakor se nekaterim zdi. Vedno se izkazuje, da ni mogoče naprej, dokler ne bodo rešena vsa vseh vprašanja naše preteklosti, zlasti medvojnne in poprevratne dobe, in da tvorijo vprašanja sedanjosti z njimi nerazdružno enoto. Sodobnosti ni mogoče prav urediti, dokler ob popolni ne razčistimo cele vrste vprašanj naše preteklosti. Tudi koroški boji spadajo med ta vprašanja.

Kolikor se v teh sodbah oglašajo tudi nekak pacifizem, bi pa pripomnil tole:

Pacifizma v smislu nekega prvotnega krščanstva, moravskih bratov, Tolstega ali Ghandija pri nas sploh ne vidim. Ne poznam nobenega takega pacifista. In če bi ga poznal, bi ga spoštoval, ker je v tem pacifizmu nekaj silnega, čeprav bi mu ne dal prav. Jaz namreč nisem pacifist, vsaj v Tolstega smislu ne. Prepričan sem, da je brezizjemni, v vsakem položaju dosledni pacifizem za narodno skupnost nekaj nemogočega in škodljivega. Še zase čutim, da bi v kakem položaju ne bil dosleden. Ne morem priti do tega, da je bil naš pohod s puško na Koroško nasilje, t. j. prepovedana sila.

Kar je pri nas »pacifizma«, je ali tragična utrujenost zaradi bede in razočaranj, ali pa čisto navadna strahopetnost in filistrsko zapečkarstvo. Ta, iz strahopetnosti in filistrstva porojeni »pacifizem« pa ima to drugo stran, da bi njegovi nosilci šli v vojno, v katero bi jih kdorkoli poslal in bi na kogarkoli streljali. Ta pacifizem je dosleden le, kadar gre za kako slovensko stvar. Rajše odkrito razbojništvo, kakor tak pacifizem.

Odločilna za usodo Koroške — to je v slovenski publicistiki že precej soglasno ugotovljeno — je bila doba kakih dveh mesecev po prevratu. Ta doba se odlikuje po krepki udarni sili slovenskega prostovoljca, a je na drugi strani značilna po sociološki sestavi (skoraj sami delavci, kmečki sinovi in študentje) in maloštevilnosti teh prostovoljcev in po zgodovinsko neodpustljivi lahkomiš-

ljenosti in zmedenosti, s katero se obravnava vprašanje zasedbe Koroške pri ljubljanski vladi in sploh v slovenskem zaledju, po razkrajajočem vplivu tega zaledja na udarno silo slovenskega prostovoljca. Maister, Malgaj, Lavrič, Martinčič in njihovi pa so v tej dobi dovolj močan dokaz slovenske sile, tistega zdravega nagona vsakega živega naroda, da bo imel le to, kar si bo predvsem sam izvojeval, in da ne gre čakati na darove iz Pariza ali od koderkoli. Zasedbo južnozahodne Koroške do Drave in Zile je izvršilo 67 prostovoljcev, zasedbo Velikoveca pa 81 (številke deloma po Andrejku v knjigi »Slovenci«, glej spodaj). Od štajerske strani se je po Maistrovi osebni iniciativnosti fronta okrog Velikoveca sčasoma pač toliko okrepila, da je 12. januarja 1919 vzdržala nemško ofenzivo po novem letu 1919, za južnozahodni del Koroške pa je bila tedaj usodna prav maloštevilnost, predvsem ta, in neresno, zmedeno kranjsko zaledje. Legla hujskani in centrale vse nemške organizacije proti nam, Celovca, ni bilo mogoče zasesti predvsem iz teh vzrokov. Zavzetje Celovca je bila namreč naloga predvsem Kranjske, ki je imela do Celovca dosti bližje kakor Maister. S tem je bil usodno zamujen najugodnejši čas. Celovec se je med tem že močno organiziral in informiral Italijane in Američane.

Druga doba koroških bojev sega nekako od 12. januarja do ponesrečene aprilske ofenzive leta 1919. V tej dobi se tako od dunajske kakor od jugoslovanske vlade obravnavajo koroški boji še vedno kot lokalna zadeva koroške vlade in deželne vlade v Ljubljani. Ta doba je značilna po poizkusu, organizirati nekako slovensko regularno vojsko, po rastoči revolucionarnosti mobilizirancev in po zelo nesrečnem ravnanju z vojniki od nekaterih bivših avstrijskih častnikov, ki očitno niso razumeli duha časa. Doba napačne in zamujene vzgoje. Poveljstvo nad koroško fronto še vedno ni združeno v eni, krepki roki. Vse to dovede do katastrofalnega poraza v aprilu 1919. Prostovoljci iz meseca novembra 1918 pa tudi v tem času po večini vzdržijo in tvorijo prejkoslej najbolj zdravi, a kajpak zelo manjšinski del slovenske vojske. Od ljubeljske skupine na primer, ki so jo tvorili po večini prostovoljci, ni tudi po tem porazu niti enega primera kakega upora proti vodečim častnikom ali primera dezertacije, medtem ko se od velikovške fronte in od Področice vrše številne dezertacije. Ljubeljska skupina je tudi edina, ki po tem porazu vzdrži svoje izhodiščne postojanke. Nemški napad na Ljubelj, ki ga nazorno opisuje Perkonig v knjigi »Heimat in Not (glej spodaj)«, je kljub veliki premoči in dobri pripravi napadalecev odbit.

Tretja doba sega od ponesrečene aprilske ofenzive do zavzetja slovenskega dela Koroške s Celovcem. Vmes poseže srbska vojaška komanda in disciplina. Pa tudi pri slovenskih fantih, ki so doživeli aprilski poraz, a vztrajali, se opazi tako očitno zresnenje, da sem si ta preobrat zapomnil kot eno najbolj izrazitih doživetij med koroškimi boji. A čudno, zaledje, zlasti kranjsko, se še vedno upira tudi novemu mobilizacijskemu pozivu (letniki 1890—1894) ter sledi šele na grožnjo. Poveljstvo se združi v osebi generala Smiljančiča, dravskega divizijskega komandanta. Od petih »odredov« prodirajoče jugoslovanske vojske konec maja in v začetku junija 1919 je eden srbski, drugi so slovenski, komandanti pa so vsi razen pri labudskem »odredu« (general Maister!), Srbi. Oni dajo premišljeno enotno vodstvo, vse glavne boje pa izvojujejo slovenski »odredi«. Nemci se le slabo bra-

nijo, dosti slabše, kakor pa bi se dejansko mogli braniti, kajti naša številna premoč spričo posebne organizacije nemške vojske (Alarmkompagnien!) ni mogla biti velika, kar pa bo od Nemcev težko izvedeti in Wutte v svoji knjigi »Kärntens Freiheitskampf« (glej spodaj) ta moment kar nekam zabriše. Od vseh prostovoljcev je ostala pri tej zmagoviti ofenzivi kot skupina zase le ljubeljska prostovoljna skupina, vsi drugi prostovoljci pa so bili porazdeljeni med regularne polke. Tudi pri tej ofenzivi, kakor pri vseh nadaljnjih nastopanjih, se ta ljubeljska prostovoljna skupina kakor tudi drugi prostovoljci izkažejo po svojem pogumu. Komandant Tripkovič ljubeljsko skupino izrecno pohvali. Takratni poveljnik koroškega »odreda«, sedanji divizijski general Marič Ljubomir jo v svoji knjigi tudi posebej omenja. (To drugo posnemam iz Andrejkove razprave.)

To so koroški boji v glavnih obrisih in značilnostih. Kolikor je v teh bojih za Slovence sramotnega, je skupno z jugoslovansko javnostjo. Še več. Ravno tisti, ki danes mislijo, da so poklicani sodniki vsega dela in nehanja Slovencev, bi mogli že v ogledalu zgornje skice poteka koroških bojov videti svoj najklavnejši obraz, zlasti naše meščanstvo, ki bi moralo iti tedaj z dobrim zgledom naprej in pokazati več dejavnega nacionalizma kakor profanum vulgus in študentje. Prav ti ljudje prikazujejo te dogodke danes tako, kakor da so krivi izgube Koroške prav za prav tisti, ki so se za Koroško borili, zanjo nekaj tvegali in žrtvovali, oni, ki so gledali le od daleč, in katerih patriotizem ni bil kaj več kakor oštarijsko navduševanje in votle gorovance, pa so, tako mislijo, poklicani sodniki. Zelo značilno.

Poglavje o koroških bojih spada, kolikor so se jih udeležili prostovoljci, tako pogledano, prav za prav k poglavju o zapravljenem moralnem kapitalu, ki je bil zbran za slovensko politično uveljavljanje v novi državi z upori slovenskih vojakov pod Avstrijo: v Judenburgu, Radgoni in Codroipu, z Maistrovo mariborsko akcijo, s pravimi prekmurškimi prostovoljci (pa ne lažiprostovoljci kakega Horvata Pavla), z deklaracijskim gibanjem in last not least z vedenjem mnogih slovenskih fantov na soški fronti: da, tudi s tem.

Sicer pa je bil tudi moralni kapital, ki so ga zbrali Preporodovci, dobrovoljci v antantnih vojskah (n. pr. dr. Pivko), zlasti v srbski vojski in jugoslovanski legiji, slovenski člani Jugoslovanskega odbora, večkrat prav po krivdi udeležnikov teh akcij, le zelo slabo in v škodo Slovencev izrabljen. Meščanska ošabnost in ekskluzivnost mnogih udeležnikov teh akcij, njihova slabost, ki ni znala preprečiti izrabljanja tega kapitala za strankarske in osebne koristi, je v veliki meri pripomogla, da je bila od njih nabrana moralna glavica izrabljana večkrat za tako klavrne cilje. Da bi vsaj zdaj izpregovorili in rešili, kar se še rešiti da.

To je priznanje, na katerega čakamo od udeležnikov teh akcij. Z odkritim, dejanskim priznanjem te osnovne resnice bodo na mah padle vse pregraje, ki nas ločijo, in izvršen bo epohalen jugoslovanski državniški čin. A to le mimogrede.

Slovenci še nimamo znanstvene monografije o Koroški, ki bi bila pisana z vidika vojne borbe zanj, dialektično, z ozirom na razprave Wutteja, Lessiak-a, Graber-ja in drugih, ter dovolj poljudno. Kakor da bi nam bilo težko odpirati zopet to rano! In vendar bo po mojem mnenju koroško vprašanje v zvezi z vprašanjem Anschlusa gotovo postalo kedaj zopet aktualno mednarodno vprašanje, in

niti to ni res! — V četrtem gimnazijskem razredu sem prvič i v latinščini i v grščini pri zelo strogem profesorju imel red »odlično«, v slovenščini in v nemščini pa samo povoljno. Pri razdeljevanju spričeval se je g. razrednik nad tem zelo čudil; vprašal me je: »Kakšne narodnosti ste vi prav za prav in kakšen materin jezik imate, da znate latinško in grško bolje kot nemško in slovensko.« Jaz pa sem bil tedaj že zaveden narodni Slovenec, pa sem mu povedal: »Ich bin ein Slowene und slowenisch ist meine Muttersprache.«

Ksaver Meško:

Koroški učitelj — Slovenec

I.
Zimsko popoldne. Stopal sem počasi, ves zamišljen ob Klopinskem jezeru. Sonca ni bilo ves dan. Vsa pokrajina se je nekako potuhnila, boječe se stiskala pod oblačno nebo, viseče nizko do zemlje. In je bila vsa polna tiste globoke, skoraj boleče melanholije, ki je ob takih brezsončnih dneh razlita čez zamrzla planinska jezera in njih okvirno okolico. V srce in dušo mi je silila ta otožnost, nevajenemu še teh zim v gorskih krajih, trpečemu še za domotožjem po prostranosti rodnih krajev in njih povečini jasnejših in milejših zimah — šele nekaj mesecev sem služboval v Škocijani ob Klopinskem jezeru na svojem prvem mestu. Edino gozdovi ob jezeru so se nekako trgali iz te bolesterne melanholije. A sneg, ki je na debelo pokrival smreke, da so se zdele kakor božična drevesa, vsa slovesna, čakajoča, da prižge na njih svetovečerne

lučice, je dušil tudi njih hrepenenje navzgor. Molčale so tudi one v globoki zamišljenosti in otožnosti. Le iz jezera je zdaj zdaj polglasno zavzdihnilo, zastokalo skoraj: led je pokal.

Na drugi strani jezera je stalo dvoje vil, nekaj kmečkih hiš. Vile so samevale v snegu čisto zapuščene; nikake gazi ni bilo do njih, nikakega diha življenja iz njih: velike, molčeče grobnice v mrtvi zimski tišini. Iz dimnikov kmečkih hiš se je dvigal življenja odmev: belkast dim. Naglo ga je vsrkavalo megleno ozračje.

Kakor napol sladek napol grenek strup se mi je zlivala molčeča otožnost pokrajine v srce. Mamila mi ga je s tihim hrepenenjem, zazibavala mi ga v sanjarije, iz bolesterne osamelosti porojene.

Kar mi pride naproti mlad gospod, elegantno oblečen, čisto mestno-bel v obraz. Začudil sem se, kaj hodi ob takem zimskem dnevu človek iz mesta tod ob jezeru.

Pa me prijazno pozdravi, slovenski nagovori: »Ste morda škocijanski kaplan?«

»Sem.«

»In jaz sem novi škocijanski učitelj.«

Čudil sem se, da me je nagovoril v najlepši slovenščini. Sicer je bil gospod nadučitelj tudi Slovenec, Lesjak, dober in pravičen mož. Vendar je govoril navadno le bolj koroško narečje.

A pri tem mlademu gospodu, ki je prihajal šele iz učiteljskega, sem začutil takoj drugačnega duha. Čudil sem se in sem se hkrati z vsem srcem razveselil.

Pravil mi je, da je njegov oče tudi učitelj. Koroški učitelj. Sicer res že spodaj ob štajerski meji,

torej celovškemu duhu precej oddaljen. Pa je tudi sina vzgojil Slovenca.

A me je v globini duše zapeklo: »Če ga le ne bodo sčasom predelali?« Pa ga niso! Kar je bil pri tem prvem najinem srečanju ob Klopinskem jezeru, je ostal vsa leta.

II.

Stal sem jesenskega jutra pri odprtém oknu v čakalnici na pliberški postaji. V Celovec sem bil namenjen in sem čakal na vlak.

Pa vidim, kako pride zunaj po ploščadi od ene strani še precej mlad železnični uradnik, od druge kmet že bolj v letih. Pa ponižno sname klobuk in uradniku pripoveduje, da bi radi odposlali vagon jabolok. Uradnik ga pozorno posluša, a Navec, ga menda nič ali le malo razume. Oba sta v vidni zadregi. Kar pride proti njima mlad gospod, udvorljivo pozdravi in pravi: »Oče, kaj držite klobuk v roki? Saj ne stojite pred Bogom. Gospod je vendar za vas tu. Dajte, pokrijte se!«

Kmetu se je obraz kar razjasnil. Pokril se je in pričel prišlemu gospodu pripovedovati svojo zadevo. Ta jo je razložil nato uradniku.

In sem videl: bili so vsi zadovoljni.

III.

Ta mladi učitelj ob Klopinskem jezeru, zavedajoč se tako živo in neustrašeno slovenskega pokrepla, in ta mladi gospod, prijatelj in pomočnik kmetu — na dobrem glasu je še sedaj njegovo ime na Koroškem in v Sloveniji.

Njegovo ime?

Rudolf Mencin ...

čprav tedaj Koroške ne bomo dobili s kakimi papirnatimi dokazi, moramo biti tudi s te strani dobro pripravljeni; že iz previdnosti.

O koroških bojih z orožjem posebej imamo Slovenci doslej prav za prav le 26 strani obsegajočo razpravo polkovnika Andrejka Viktorja »Razvoj vojaštva in vojaški dogodki od prevrata do danes« v knjigi »Slovenci v desetletju 1918—1928« Ljubljana 1928. Pa še ta razprava je zelo nepopolna, mestoma netočna in tudi brez pravega duha. Kot odgovor na nemško knjigo: dr. Martin Wutte »Kärntens Freiheitskampf«, Celovec 1923, je napisal major Lavrič Alfred v »Slovenskem Narodu«, letnik 1923, št. 249—279 (s posameznimi presledki) nekaj reminiscenc na te boje. Če se ne motim, sem bral v »Bojevniku« par pripovedovanj iz koroških bojev. Andrejka opozarja v svoji zgoraj omenjeni razpravi še na brošurico: Ljubomir Marič, Iz mog komandovanja koroškimi odredom od 21. maja do 22. junija 1919, Beograd, 1927, katere pa še nisem imel prilike dobiti v roke. Ali je še kaj drugega? General Maister pripravlja baje obširno delo o bojih za severno mejo, v katerem pa bodo menda izpuščeni boji na južnozahodni koroški fronti. Škoda. Če se že kaj takega pripravlja, naj bi bil opis nekaj izčrepnega. Beletistično sta se dotaknila koroških bojev Matičič in Pregelj.

Koroška v zgodovinskem prerezu

Zemlja, ki so jo naselili naši pradedi ob svojem prihodu v naše kraje, je po velikosti trikrat presegala današnje slovensko ozemlje. Saj so prodrli prav do izvira Drave in Mure in do Visokih Tur. Gosposvetsko polje je bilo v 7. stoletju središče slovenske kneževine in krnski grad po vsej verjetnosti sedež naših krezov.

Kako in zakaj smo prišli že v 8. stoletju v odvisnost od Bavarev in z njimi vred v odvisnost od Frankov, je dovolj znano, da zadostuje na tem mestu samo omenitev.

Po uporu Ljudevita Posavskega, ki so ga Slovenci podpirali, smo izgubili domače, svobodno voljene vojvode. Z nemško fevdalno gospodo — prosvetno in cerkveno — so prišli v deželo tudi nemški naselniki. Slovenski kmet je postal tlačan, redkeje naseljeni slovenski živelj se je utapljaj v nemškem, in slovenska zemlja se je vedno bolj krčila.

Vendar je prevladoval v 15. stoletju v deželi še slovenski živelj, dasi je bil že izrinjen iz severnega bolj goratega predela Koroške. Osrednji del dežele, nižinski predeli, zemlja okrog Gospe svete in med Osojskim in Vrbskim jezerom je bila še trdno slovenska.

V dobi turških pohodov in kmečkih puntov je delila slovenska Koroška skupno usodo vseh Slovencev. Reformacija je tu zapustila svoje najtrajnejše sledove (izvemši Prekmurje). V okolici Podkloštra so se do najnovejše dobe ohranili protestantski Slovenci.

Nič ni čudno, če je doba preporoda sredi 19. stoletja našla na Koroškem najvnetejše in najodličnejše glasnike slovenske in slovanske misli.

Meje Koroške so se v zgodovinski dobi pogosto spreminjale in nemško geslo o nedeljivi Koroški nima zgodovinskega opravičila.

Kakor v dobi slovenskih knezov je združevala Koroška tudi še pozneje v svojih mejah sosednje slovenske pokrajine.

Od 9. do 11. stoletja je sicer spadalo ozemlje od Drave k furlanski mejni grofiji, a že od začetka 11. do konca 15. stoletja je obsegala Koroška poleg današnjega ozemlja še del Tirolske in do 13. stoletja se je raztezala v štajersko Podravje in preko Urške gore.

V ilirski dobi jo vidimo povsem razkosano. Zahodni del do Vrbskega jezera je bil priključen Iliriji, medtem ko je vzhodni del s Celovcem pripadal štajerski guberniji.

Ko je čez nekaj let postala Koroška zopet avstrijska, je ostalo beljaško okrožje združeno s kraljestvom Ilirije z upravnim središčem v Ljubljani. L. 1825. je bilo tudi celovško okrožje priključeno Iliriji. To stanje je trajalo do leta 1849., ko je do-

Nemci so dosti na boljšem. Razen zgoraj omenjene, z znanstvenimi ambicijami pisane knjige »Kärntens Freiheitskampf« imajo Nemci dve ljudski, z njihovega vidika izvrstno pisani, propagandistični knjigi o koroških bojih: Josef Friedrich Perkonig, Heimat in Not, Celovec 1921 in »Kampf um Kärnten«, Celovec 1930, zbirka spominov raznih udeležencev poveljne borbe za Koroško, pod uredništvom istega Perkoniga. Pa tudi po raznih koroških listih (n. pr. nekdanji »Deutsches Südländ«) sem bral zanimive doneske. Videl sem propagandistične brošurice za uporabo v šoli.

Mislím, da bi bilo prav, če bi tudi mi ne pustili, da se ti koroški boji kar tako pozabijo. Mnogo temnih strani je v njih, pa tudi nekaj svetlega. Nič ne de. Luč je treba rešiti, iz senčnih strani se učiti. Veliko je že zamujenega, a udeleženci teh bojev, zlasti prostovoljci, imajo najizrazitejše dogodke gotovo še v spominu. Naj bi jih opisali, le, kar so sami doživeli in videli, brez junačevanja, brezobzirno resnicoljubno. Za bodočega zgodovinarja in romanopisca bi bili to zanimivi dokumenti te razgibane dobe. Eden bo moral vzeti to zadevo v roke, izvesti potrebno organizacijo, stopiti v osebni stik. Njemu naj bi se pošiljali rokopisi in pod njegovim uredništvom naj bi izšli. Kaj pa general Maister!? Udè Lojze.

bila Koroška kot samostojna avstrijska dežela svoje predprevratne meje.

V dobi narodnega preporoda so Koroško odrezali politično in upravno od ostalih slovenskih pokrajin, in zemljepisna lega je po svoje pripomogla, da se slovenska skupnost ni mogla uveljaviti in da so slovenski Korošci ostali v svoji narodni borbi bolj ali manj osamljeni.

Zaradi vzbujene narodne zavesti je slovenstvo sicer izza ilirske dobe skozi desetletja uspešno klubovalo nemškemu pritisku, in narodna meja se v 19. stoletju ni znatno premaknila na jug, a njegov položaj je le postajal vedno težavnejši. V dobi, ko je postala Koroška samostojna kronovina, je premoč nemškega prebivalstva znašala že dve tretjini, in zanj je postal ves upravni aparat v službi germanizacije. Šolstvo, uradništvo, orožništvo, pošta, železnica, vse prosvetne oblasti so jo podpirale. Sredi slovenskega ozemlja nastajajo nemškutarne trdnjave. Jezikovna meja, ki je še v sredi 19. stoletja potekala daleč severno od Celoveca in Vrbskega jezera, se je začela majati in pomikati proti jugu. Okolica Celoveca dobiva vedno bolj nemško lice. Gospodarsko prodiranje nemškega kapitala, odtok kmečkega prebivalstva v ponemčena in nemška mesta ter industrijska središča, in v zadnji dobi še tujski promet pospešujejo raznarodovalno delo upravnih oblasti in šolstva.

Gospa sveta leži danes v popolnoma ponemčenem ozemlju, in v Blatogradu, kjer je še Urban Jarnik slovensko pridigoval, je slovenska beseda docela izumrla.

Avstrijska uradna statistika nam kljub svoji krivičnosti do neke meje pojasnjuje položaj Slovencev na Koroškem. Uradno so našli l. 1880. še 102.000 Slovencev, skoraj 30% vsega prebivalstva, leta 1900. še približno isto število, v odstotkih že manj, ker je celotno prebivalstvo med tem narastlo. Leta 1910. so našli le še okrog 90.000 naših ljudi, kar pomeni komaj slabih 25% skupnega prebivalstva. Seve je treba številke uradnega štetja popraviti v naš prid, o našem nazadovanju pa le pričajo.

Po plebiscitu smo pustili v državnih mejah Avstrije po naši cenitvi — po uradni skoraj za polovico manj — blizu 90.000 slovenskih rojakov na ozemlju, ki meri okrog 2200 m². Jugoslaviji je pripadlo 14.000 Slovencev na ozemlju, ki meri 900 m², Italiji pa blizu 2000 Slovencev na ozemlju 350 m².

Po plebiscitu se je položaj koroških Slovencev v primeri s predvojnimi silno poslabšal. Postali so neznatna manjšina v državi, s katero večinski narod lahko postopa po mili volji. Zato se je v njih utrdilo prepričanje, da le izredni dogodki lahko ustavijo njih počasno izumiranje.

ektivna resnica v kazenskih in civilnih pravnih, ki jo mora po službeni dolžnosti iskati vsak sodnik? Tu so ostala na strani vsa vzvišena načela objektivne in pravične justice, zmagal je nad njimi političen tok proti slovenskemu življu v deželi, za vlado so bile vse personalne zadeve pri sodiščih v slovenski Koroški »eine politische Machtfrage«. Zato smo morali vsi koroški rojaki, ki smo se posvetili sodniškemu poklicu, izven dežele, dasi se nismo nikdar politično udeleževali.

Še danes se z veseljem spominjam dneva, ko sem v spremstvu pozneje pri Guštanju padlega narodnega junaka Malgaja prevzel vodstvo okrajnega sodišča v Pliberku konec novembra 1918. V pisarni pred sobo takratnega predstojnika sodišča je čakalo več strank, med njimi žena v mlajših letih. Ko me je videla z Malgajem vstopiti, je zasijal njen obraz v tako zadovoljnim srečnem usmevu, da ga ne bom nikdar pozabil. »Ali bodo sedaj ti šli?« je vprašala v nestrpnem pričakovanju. In najin pritrilni odgovor je srečna nesla od hiše do hiše.

Pet mesecev sem nato stal na čelu pliberškega sodišča. Poslovanje ni bilo baš lahko; primanjkovalo je kuriva, denarja, razsvetljave, vsak dan smo slišali o novih naporih Heimwehra, da se zopet polasti vsega koroškega slovenskega ozemlja. Toda ljudstvo je prihajalo z zaupanjem do nas in to nam je slajšalo delo. Spore, pri katerih je šlo za desetletno kron, sem reševal v nekaj minutah, dasi so bile stranke samo pretorično vabljene. Upnik in dolžnik sta imela pač popolno zaupanje v dobrohotnost, pa tudi v znanje sodnika, ki jih je znal prepričati, da eden zahteva preveč, drugi nudi premalo. Predlog sodnika, da naj se poravnata na določeno vsoto, so stranke sprejelo s tipično izjavo: »Kakor so rekli gospod, tako naj bo.« Pravda in stroški so odpadli. V vsem svojem dotedanjem službovanju nisem imel s svojim poklicem kot sodnik toliko veselja in notranjega zadoščenja, kakor med svojimi rojaki v Pliberku. Še celo politični nasprotniki so izkazovali spoštovanje do domačega sodnika na ta način, da so bili prizivi proti sodbam prve instance velika redkost.

Koroški Slovenec ni pravdač, je pa zelo občutljiv za vsako besedo, ki bi bila zanj le malo žaljiva. Tudi s strani uradnih oseb ne prenaša nikakega omalovaževanja ali karanja. Ako znaš z njim ravnati, izveš vse, je odkrit in resnicoljuben. Uradnika, o katerem ve, da mu hoče dobro, bo visoko čislal in mu bo zaupal. Ne poznam naroda, ki bi se oklenil pravih, dobrih domačih sodnikov z večjo ljubeznijo in spoštovanjem, kakor to delajo naši koroški rojaki!

In ravno oni so morali in morajo tudi danes takih mož najbolj pogrešati. Bolj kot kdaj prej se čuti med njimi pomanjkanje vsakega meščanstva. Uradni jezik v sedanji Avstriji je nemški, poprej srbite borbe za uveljavljanje tudi slovensčine pred sodišči so odslej izključene, vse uradne rešitve se izdajajo v nemškem jeziku. Slovenec, ki ne obvlada nemščine popolnoma, se čuti pred oblastvi manj vrednega in zapostavljenega.

Ne popolnoma dveletna doba slovenskega sodstva in slovenske uprave pred plebiscitom je zapustila med zavednimi koroškimi Slovenci tako jak narodni ponos, da bi brez tega vpliva kulturni razmah naših rojakov pod sedanjim strogo nemškim režimom komaj razumeli. Nikdar ni koroška narodna pesem uživala take slave kot danes. To je zaklad, ki bo, tako upamo, pritegnil nase in ohranil našemu narodnemu telesu tudi doraščajočo mladino, ki se vpliva predplebiscitne dobe več ne spominja in je zaradi tega raznarodovalnemu delu v šoli tem bolj dostopna. Ob navdušenju za narodne svetinje izgublja tuji vpliv svoj moč in polagoma ugasne. Mi moremo svojim rojakom samo vroče želeči, da negujejo drevo, ki je vzklilo iz semena, položenega v njihovo lepo zemljo v l. 1919./20., da ostane cvetoče in rodovitno in da v ledeni burji, ki piha iz nemškega severa, ne zamrzne in usahne. Plodovi tega drevesa morajo biti naše skupno blago, njegova senca naše skupno pribežališče. V tej zavesti velike skupnosti bo najboljša garancija za narodno nepremagljivost našega življa, ki po volji večne previdnosti ni smel postati deležen združitve in osvoboditve z nami. Dokler se bo oklepal svojih narodnih svetinj in jih ljubil, bo kljuboval uspešno tudi politično nasprotnemu tujerodnemu uradništvu.

Dr. Rado Kušej.

Koroški Slovenci in sodišča

Sodišča so ona oblastva, ki morejo svojo nalogo uspešno vršiti samo, ako uživajo polno in neomejeno zaupanje ljudstva v svojo pravičnost in objektivnost. Tako kazensko kakor civilno sporno in nesporno sodstvo posega vsak čias učinkovito v dogodke vsakdanjega življenja širokih ljudskih slojev. In čut za pravičnost je v slehernem npravno nepokvarjenem narodu visoko razvit.

Zaupanje v sodnika pa neogibno predpostavlja, da sta mu ljudska duša in ljudsko pravno pojmovanje vseskozi znana. Dejstvo, da so si med koroškimi Slovenci le redki sodniki priborili polno zaupanje in spoštovanje, je obče znano. Zaupanje in spoštovanje so uživali le oni, ki so izšli iz ljudstva samega, ki so od mladih nog govorili njegov

jezik in ki so z njim tudi uradno znali občevati kot dobrohotni branitelji njegovih interesov in pravic.

Toda take može bi za vso predprevratno dobo na slovenskem Koroškem lahko sešteli na prstih ene roke. Bili so tako izredni pojavi, da med velikansko večino ljudstvu tujih in njegove govornice nevesčih sodnikov niti kot izjeme ne štejejo, in da je ostalo do prevrata strogo varovano upravno-politično načelo, da sme koroškimi Slovencem rezati kruh pravice samo sodnik nemške narodnosti ali vsaj nemškega mišljenja.

Naši koroški rojaki so se sodišč bali, ne pa jim zaupali. Slovenske govornice v uradih niso poznali, nemščino so naši ljudje samo lomili ali pa je sploh niso razumeli, kako naj bi se potem ugotovila ob-

Naše rane

V sestavku pod tem naslovom podaja »Koroški Slovenec« med drugim tole sliko doraščajočega mladega pokolenja na Koroškem:

»Zaradi razširjajočega se tujkega prometa se mladi rod — le kar odkrito priznajmo — odvaja plajskemu delu in sploh preprostega življenja na kmetih. Stroški za vsakdanje življenje rastejo, nastajajo nove potrebe in novi izdatki. Mladi ženski svet ni nič več tako preprosto oblečen kot nekoč, vse hoče posnemati drago velemestno modo. Tujski promet res prinaša nekaj doličica, a ne splošno vsem, temveč samo posameznikom, ki imajo letovišarje na stanovanju ali hrani. S tega stališča je popolnoma upravičeno mnenje dveh konservativ-

nih kmetov, ki nista marala oddati praznih sob tujcem, in se je eden izrazil, da ne odda zaradi tega, ker potem njegovi posli ne delajo več tako pridno, ko vidijo letovišarje ves dan lenuhariti; zato ima raje sobe prazne. Drugi pa se je izrazil, da bi potem tudi njegove hčere hotele biti tako nobel kot mestne frajle. Dandanes je gosposka ženska ženska moda že splošna na deželi. Vidimo gosposko sfrizirano dekle v finih čevljkah in lepem plašču, a doma leze hlev skupaj, in v njem života rita dve medli kravici. Starši so slabo oblečeni in oče nima niti za tobak. Domačim obrtnikom in šiviljam ne dajo nič več zaslužka, ker je premalo gosposko. Kupuje se v mestu pri židovskih trgovcih razno preležano blago sicer poceni, a vseeno predrago. Večkrat se kupi ta ali ona nepotrebna reč, četudi bi bilo marsikaj potrebneje nabaviti ali pametneje, da bi se plačali davki in zaostale obresti. Se dogodi slučaj, da stoji kdo tik pred licitacijo in ni denarja v hiši, a ker se ženi daljni sorodnik, mora iti na svatbo.

Pa ni samo koroško-slovenska ta slika!

OPAZOVALEC

NA ZNANJE!

Ker se nam je nabralo za koroško številko našega lista obilica gradiva, bomo posvetili temu vprašanju tudi prihodnjo številko.

Uredništvo.

Koroška meditacija

O Koroški kaj?

Včasih se mi zdi, da hodimo okoli nje kakor sedminarji, pa si pripovedujemo, kako nam je bilo lepo, ko smo plesali z njo.

Staramo se in zorimo in mudi se nam že; njej pa je sto let kakor eno.

V tihi somrak se ji je zavilo hrepenenje, ki je mladosti in vigredi zlati zven. Od juga se je deviško sklonilo in pred severom skrilo v grob in se krotko uprlo v božje zvezde.

Ali za nas moli? Ali za nas mre?

Mi pa, zarjaveli ženini, se za slovenske ponižnosti opomin v kolo sprimimo, milo pesem zapojmo in tožni žalujki slovesnega besednika navdušeno napijmo!

Saj se je tudi v pravljici trnje samo razklenilo, ko je prišel čas. Dr. Fran Sušnik.

Železničarji

Kakor beremo v »Jutru« je povedal poslanec dr. Pivko to-le o položaju slovenskih železničarjev:

»Zničanje izdatkov in varčevanje sta v prometnem resoru zadela samo nameščence, a najbolj delavstvo. Posledica je, da so nameščenci prišli v nevzdržen položaj in so tako rekoč na robu propada, a to mora neizogibno vplivati tudi na varnost našega prometa. Ponovno zniževanje delavskih plač je doseglo že tako stopnjo, da se mora človek resno vprašati, ali je pod takimi prilikami sploh mogoče vršiti naporno in odgovorno službo. Tudi strokovnjaki sami priznavajo, da so redukcije plač, ki so dosegle nepojmljivo nizko stopnjo, sporedno z istočasnimi redukcijami osebja spravile redno funkcioniranje naših prometnih ustanov že v resno nevarnost. ... Pri nekaterih sekcijah so delali sploh samo 14 do 18 dni mesečno, tako da je znašal mesečni zaslužek posameznega delavca 200 do največ 450 Din. Naravna posledica je, da so delavci telesno docela oslabeledi, ker si ne morejo pri-

voščiti tečne hrane, najbolj pa trpe delavske družine, ki morajo naravnost stradati. So primeri, ko železniški delavci niti svojih otrok ne morejo pošiljati v šolo, ker nimajo kaj obleči. Mesečni zaslužek takega delavca v naših krajih ne zadostuje niti za najemnino, kamoli za druge življenjske potrebe. ... Tudi način določevanja mezd v posameznih krajih in pokrajinah je krivičen. Tako imajo n. pr. delavci v mariborskih železniških delavnicah in kurilnicah mnogo nižje plače nego drugod. Delavci v kurilnicah zaslužijo od 1. januarja 1933 dalje mesečno po 120 do 500 Din manj. ... Delavci na področju ljubljanske železniške direkcije zaslužijo sedaj mesečno 300 do največ 600 Din. Baš v tej direkciji pa so uslužbenci večinoma starejši cženjeni ljudje, ki morajo skrbeti za svoje družine. ... Zato je razumljivo, da je postal po zadnjem znižanju delovnega časa pri tem že tako več ko borem zaslužku položaj železniških delavcev na področju ljubljanske direkcije naravnost katastrofalen.«

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo širiti št. 1 mesečnika »Književna kovačnica«, ki izhaja v Zagrebu ter tiskopis »Srednješkolci govore«, ki je izšel ravno tam.

Ob viteze smo.

V »Pohodu« beremo tole zgodovinsko »odredbo«:

»Vsled nepokorščine se izključijo iz vseh Viteških sekcij Narodne Odbrane: Klembas Vladimir, Živic Karol, Kavčič Vladimir, Smolinski Anton (Ljubljana-Šiška); Hmeljak Drago, Komiric Alojz (Kranj); Jurca Ivan (Ljubljana Sv. Peter).

**Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“**

»Jezik« brez prilastka je (namreč) zelo odmišljen pojem; da dam tej besedi meso in kri, moram povedati: kateri jezik? Kajti človeštvo govori mnogo jezikov, vsak človek je pa samo enemu dolžnik za vse. Drugi jeziki nam morejo biti znani ali neznan, bližji ali tuji, koristni ali nekoristni in utegnejo, po svojem razmerju do nas in po našem razmerju do njih, mnogo ali malo vplivati na nas; jezik, v čigar oblasti je vključeno naše notranje bitje za nazaj in za naprej, tako da se mu brez usodne pohabe ne moremo odtujiti, je pa izmed vseh samo eden: naš podedovani jezik, jezik naše mladosti, jezik dojmov in doživetij vsega našega življenja, jezik naše vsakdanje okolice, sredi katere rastemo, dozorevamo in odmiramo.

Vladimir Levstik v članku Poslanstvo Besede, Zvon št. 2, 1934.

Obenem se razpušča celotna viteška sekcija iz Krajevne organizacije Šiške.

Čelničstvo viteških sekcij.

Tako je prišla staroslavna Šiška kar čez noč ob vse viteze. Kaj bo pa zdaj?

Petdesetletnica »Kmetovalca«.

1. marca 1884. leta je izšla v Ljubljani 1. številka »Kmetovalca«, glasila Kmetijske družbe vodstva kranjskega. Dotlej so bile dejansko glasilo Kmetijske družbe. »Novice«, katerih vloga v zgodovini slovenske kulture je dovolj znana. Pa tudi v univerzalno preproščeno »Novic« je posegel čas s trdo roko in začel deliti delo: »Kmetovalec« je izmed prvih naših strokovnih listov, in da je dosegel svoj 51. letnik, priča po eni strani o razvijoči se naši kulturi, po drugi o dejstvu, da je časopis znal pravilno prejeti za delo. Za svojo petdesetletnico« je izšel »Kmetovalec« v povečanem obsegu z mnogovrstno vsebino, ki se dotika tudi lastne zgodovine in zgodovine Kmetijske družbe.

Na občnem zboru svoje zadruga slovenski kmetje smejo govoriti samo italijansko.

Kontovelska in proseška zadruga »Zavarovalnica goveje živine« je imela svoj občni zbor. Na njem so smeli člani, izključno le slovenski kmetje, po posebni odredbi govoriti med seboj, vpraševati in stavljati pogoje samo v italijanskem jeziku. Ta odredba, ki je nova, pa je kmete, ki so precej nevesči italijansčine, zelo zadela, ker niso tako mogli v svojem lastnem društvu, kjer se posluje z njihovim denarjem s kritiko in sveti pomagati društvu napredku.

Občnemu zboru je prisostvoval karabinjer, ki je strogo pazil, da se naredba izvršuje. Zbor je radi tega zgleдал prav klaverno. Razen vladnih poročil društvenih funkcionarjev ni bilo nobene debate, ker se kmetje kratkomalo niso razumeli. Le to jim je bilo jasno, da je dobivalo društvo stalno razne prošnje v obliki zahtev, da se da za befanu 100 lir, za ples »Dopolavora« 100 lir, za potovanje v Rim 200 lir itd. »Istra.«

Širite in naročajte naš tednik!

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.

Jakčeva razstava v ljubljanskem umetniškem paviljonu

Razstava slik Božidarja Jakca je bila odprta 25. februarja v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani, ostane pa odprta do 26. marca t. l. Jakčevih slik so polni trije razstavniki. Obisk je nenavadno velik, tudi kupcev je precej — gotovo več kot na drugih razstavah.

Nas zanimajo Jakčeva dela kot dela slovenskega človeka in kot dela slovenskega umetnika, ki ga občinstvo razume.

Nobeden izmed mlajših slovenskih slikarjev ni prebredel toliko tujega sveta kot Jakac. Šel je v Afriko, bil je v Ameriki — brez Dolenjske pa ni mogel živeti. Nobeden izmed mlajših naših umetnikov ne obvlada toliko osnove vsakega poštenega dela v oblikujoči umetnosti — namreč risbe — kot Jakac. Ni resnica, da je takoimenovano in tolikokrat poudarjeno »doživetje«, (postala je ta beseda že neumna fraza), glavno v oblikujoči umetnosti ali pa v umetnosti sploh! Vsako umetnostno delo mora imeti obliko, formo, — formo mora umetnik popolnoma obvladati, ker sicer delo nima umetnostne vrednosti, ni lepo in odbija, namesto da bi vplivalo na gledalca. Tega umetniki v časih prepadanja umetnosti niso razumeli in tega tudi ne razumejo sodobni umetniki. Za to tudi ljudstvo nima smisla za večino sodobnih umetnin. Umetnost

propada seveda tudi, če zavladala le samo oblika brez vsake vsebine. Brez prave oblike pa ne vpliva tudi najboljša misel. Slikarstvo, ki je primitivno, ne pa umetno, je barbarsko. Obliko in formo mora res vsak resnični umetnik ustvariti samostojno. Dovršena risba je pa pogoj za vsako, nele samo za dekorativno slikarstvo.

Najboljše Jakčeve risbe so portreti s črno kredo, risbe kot jih doslej pri nas ni razstavil nihče, n. pr. portret ge. O. G., doktorja B. M. itd. Tudi gravure v celuloidu so tako nežne in ubrane kot stare francoske ali dunajske miniature na porcelanu. Izmed portretov z rdečo kredo je imeniten, res zadet portret pevke ge. Gj., katere pastelni portret ne zastaja dosti za kredo, ne v modeliranju ne v tonu.

Nad 30 krajin (med njimi je tudi precej figurálnih stvari) iz Dalmacije je urejenih s pastelnimi barvami, nimajo pa notranje moči. Manjka jim značaja dalmatinske pokrajine: hitro, mimogrede narejeno, »fa presto«! Jasne so sicer, vendar pa ne zajamejo gledalca, čeprav se tudi iz njih vidi vsa slikarjeva risarska umetnost. Dalmatinsko sonce, luč in barve Jakcu niso preveč pri srcu. Raje naj bi »Dalmacijo«, kot imenuje ta del razstave, razstavil v kakšnem stranskem prostoru kot pa v srednji dvorani.

Jakac je priraščen v svoj kraj, priraščen je v slovenski zemlji. Za to je 30 pastelov iz Dolenjske v desni dvorani težišče Jakčeve razstave. Tiste

krajine iz Dolenjskega, v katere se je slikar res vživel, so v resnici naše, popolnoma slovenske, močne. So umetnine, ki segajo nad današnje žalostne čase. Te krajine imajo obliko in vsebino. Pastel »Ko so njive zorane«: vlažna zemlja z dekorativno, preprosto linijo, nad njo težki oblaki, med zemljo in njimi svetla špranja na nebu govori o vsevednosti zemlje v homerskem smislu. »Trška gora« (pastel št. 67) je tip dolenjske krajine, »Znamenje« prav tako. »Otočec v jeseni« je pastel, ki ima impresionistične sestavine, skladno občutje: deževni jesenski čas, iz neba se obeta bližajoča se zima; zelenkastosivi toni, svetloba raztresena. Niso vse dolenjske krajine enako močno zajete, tam kjer se je pa Jakac res poglobil v motiv in ga ni samo mimogrede vjel s pastelom, je ustvaril umetnine, t. j. dela, ki dihalo harmonijo in so jasna ter razumljiva.

Jasnosti nam je treba in ne zavite problematike tudi v umetnosti dandanes. Ne gnavljenja in »spiralnega modroslovja«, za katerim se skriva neznanje! V književnosti zakrivajo praznoto plohe puhlih besed, v oblikujoči umetnosti pa karikature. Fraze in karikature ne bodo povzdignile slovenskega duhovnega življenja, ne slovenske oblikujoče umetnosti, ne književnosti in tudi ne kritike. Slovenstvo pa mora biti kvaliteta, popolnost v obliki in vsebini! Jakac stremi za obliko in jo tudi obvlada v svojih dobrih stvareh, kadar se tudi zatopi v motiv in ni prehter. —i.